

Remissyttrande 2017-03-20

BYGGNADS
VÅRDS
FÖRENINGEN

Till Näringsdepartementet

n.registrator@regeringskansliet.se
n.remisser.hl@regeringskansliet.se
(både word- och pdf)

För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. ID-nummer: SOU 2017:1

Svenska byggnadsvårdsföreningen, SBF, verkar bland annat för att slå vakt om vårt byggda och gröna kulturarv och nyttja detta som en resurs i stadsutvecklingen samt att främja en god stadsmiljö och god kvalitet i övrigt i nutida stadsplanering. SBF har tagit del av rubricerade rapport och anför följande utifrån föreningens verksamhetsområde.

Sammanfattning

Den mycket angelägna rapporten om olika åtgärder för att stimulera utvecklingen av Sveriges landsbygder har stor bredd och innehåller många goda förslag. En utveckling av livskraftiga regioner med en spridning av bebyggelsestrycket till flera städer och orter skulle innebära att attraktiva livsmiljöer, i större utsträckning än idag, kan erbjudas i hela landet. En sådan utveckling skulle också innebära ett minskat tryck på stadskärnorna i tillväxstäderna och möjliggöra att värdefulla natur- och kulturmiljöer i städer, orter och landsbygder tas tillvara.

Avgörande faktorer för att kunna vända utvecklingen från koncentration av tillväxten i de större städerna till en utveckling av även andra orter i mindre centrala lägen tas dock upp summariskt. Det räcker inte, som föreslås i rapporten, med utvecklade översiktsplaner på kommunal nivå för att befrämja tillväxten. Det krävs också en samhällsplanering på nationell och regional nivå för att stärka sambandet mellan städer, orter och landsbygd och skapa en helhet som konstitueras av genomtänkta mönster för bebyggelseutveckling, kommunikationer och samverkan i nätverk. Det krävs vidare att genomförandet av en sammanhållen politik sker i brett samråd med medborgarna, näringslivet, stat, länsstyrelser och kommuner för att alla ska känna delaktighet i framtidsfrågor och förstå vikten av att utveckla en samverkan för att nå ett gott resultat.

SBF föreslår därför

- att Boverket ges i uppdrag att uppdatera visionen Sverige 2009 och utveckla visionen vidare utifrån dagens förutsättningar
- att rapporten tar upp och beskriver metoder för att genomförandet enligt den sammanhållna politiken ska kunna ske i en meningsfull dialog med medborgare och övriga berörda parter med syftet att utveckla en lokal och regional samverkan samt hur stimulans och stöd kan ges åt drivande lokala krafter

Synpunkter på förslaget

Inte sedan 70-talet då ”Gröna vågen” – förmodligen under en tid då stadens attraktivitet inte ansågs lika hög som idag – har frågan om landsbygdernas utveckling varit så aktuell som nu. I en ständigt nedåtgående spiral har arbetsmarknaden i landsbygderna blivit alltmer ensidig

med små karriärmöjligheter, samtidigt som utbud och tjänster inte lever upp till den moderna människans förväntningar. Detta är en rättvisefråga där den likvärdiga service alla har rätt till uteblir. Därför krävs en förändring där den tillgänglighet och service som erbjuds i den urbana miljön så långt möjligt kan tillföras mindre städer, orter och landsbygderna. Problematiken gäller framförallt att finna goda lösningar för att överbygga nackdelarna med stora avstånd och bristande befolkningsunderlag.

Idag sker en mycket kraftig tillväxt av Sveriges större städer. Så hög täthet som möjligt har blivit ett mantra som okritiskt och utan nyansering anammats. Detta har till följd att stadskärnorna förtätas och kompletteras på ett sätt som innebär att väsentliga kulturmiljövärden skadas och försvinner samt att nya miljöer skapas med låg kvalitet i stadsmiljön. Genom denna koncentrerade tillväxt är det inte bara Sveriges landsbygder som utarmas utan även förorter och kransorter runt de stora städerna. SBF välkomnar därför en sammanhållen politik för utveckling av levande landsbygder som skulle kunna bryta detta mönster och ersätta detta av en bebyggelseutveckling som fördelas på många fler orter. Rapporten är grundlig och innehåller många goda förslag men SBF vill dock framföra följande utifrån föreningens verksamhetsområde.

Den förslagna politiken omfattar bl.a. underlättande av bosättning, decentraliserad högre utbildning, likvärdig tillgång till vård, skola omsorg, god tillgång till kommersiell service och likvärdiga möjligheter att uppleva och utöva kultur. Samhällsplanering anges som ett medel för att underlätta landsbygdens utveckling. I detta syfte ges Boverket i uppdrag dels att utarbeta en vägledning för hur landsbygdens värden och utvecklingsmöjligheter ska kunna redovisas inom ramen för de kommunala översiktsplanerna och dels att utarbeta en nationell vägledning om hur ett serviceperspektiv kan tillföras den kommunala översiktsplaneringen. I rapporten anges vidare att för att underlätta boende på landsbygden är det önskvärt att riksintressenas areal minskas och preciseras samt att länsstyrelserna bör se till att utifrån strandskyddsreglerna stödja kommunerna för att befrämja ökad bosättning och etablering i strandskyddsområden.

De åtgärder som föreslås vad gäller samhällsplanering är otillräckliga. Även om det i och för sig är utmärkt att stärka helhetsperspektivet i kommunernas fysiska planering så är det inte på denna nivå som problemen med för liten befolkning och långa fysiska avstånd kan lösas. Man kan kanske komma en bit på väg genom att finna servicelösningar trots litet underlag men det räcker inte. Det är anmärkningsvärt att en så viktig fråga som utvecklingen av transportsystemet knappast alls berörs i rapporten.

Även om digitalisering och andra åtgärder kan göra livet enklare i glesbygd uppfylls inte heller målen genom ökad utspridning av bebyggelsen bl.a. i riksintresse- och strandskyddsområden. Riksintressena består till stor del av vårt byggda och gröna kulturarv och är en del av vårt lands identitet och attraktion. Det är inte genom att skada och urholka riksintressena som landsbygdens problem ska lösas, då hugger vi av den gren vi sitter på bl.a. riksintressenas betydelse för en växande turistnäring av stor vikt inte minst för landsbygden.

Det gäller alltså att så långt möjligt utnyttja erfarenheter från den urbana miljön för att stimulera en utveckling i landsbygderna. Då räcker det inte med bättre utformade kommunala översiktsplaner och särskilda servicelösningar för att lösa basbehoven. Den centrala frågan handlar om att tillräckligt många människor måste bo i de olika regionerna. För att i grunden lösa problemen och åstadkomma tillväxt föreslår SBF därför att rapporten tar upp behovet av en samhällsplanering på högre nivå, både på nationell och regional nivå för att

åstadkomma tillräckligt befolkningsunderlag för investeringar av olika slag samt en bättre balans och samverkan mellan storstäder, övriga centralorter, mindre orter och landsbygder.

Den nationella politiken bör utformas så att en utveckling stimuleras även av andra orter än nuvarande tillväxtorter. Dagens koncentrerade tillväxt till stadskärnorna i ett begränsat antal städer och orter bör därför ersättas av en planering som innebär en utveckling av flerkärniga strukturer med orter i samverkan. Det krävs en jämnare fördelning över hela landet av centralorter med stort utbud av arbetsplatser, service och kultur. Starka centralorter inom rimliga avstånd och med god tillgänglighet ger i sin tur förutsättningar för att mindre orter i omlandet får förutsättningar för en utveckling. Kransorternas utvecklingspotential runt städerna bör utnyttjas vilket skulle minska exploateringsstrycket på stadskärnorna.

En satsning på flerkärnighet kan ske på olika geografiska nivåer - på nationell, regional och kommunal nivå. Det krävs således en fysisk planering på nationell och regional nivå som avser orsstruktur och transportsystem med syftet att utveckla konkurrenskraftiga regioner över hela landet. Hur skulle detta kunna ske? SBF vill i detta sammanhang hänvisa till följande två rapporter.

Rapport - Flerkärnighet i Skåne utgiven av Regionala tillväxtnämnden Region Skåne 2011. I rapporten slås fast att flerkärniga strukturer blir mera robusta och minskar beroendet av en enda kärna. Med en utveckling av kärnorna med bostäder, arbetsplatser, service, kultur m.m. utifrån orternas profiler och specialisering ökar interaktionen mellan orterna och därmed ökar tillgängligheten genom att underlaget för goda kommunikationer breddas. Modellen har också genomförts i praktiken och tycks fungera väl. Även om Skåne har särskilt gynnsamma förutsättningar för flerkärnighet genom små avstånd mellan orterna bör denna planeringsmodell med framgång kunna tillämpas på många håll i Sverige, inte minst runt tillväxtstäderna.

Sverige 2009 - förslag till vision utgiven av Boverket 1994.

Visionen syftar till en långsiktigt hållbar markanvändningspolitik för hela landet. Ett av målen är att finna strategier som leder till att planeringen av bebyggelse och kommunikationer kan bidra till robusta och någorlunda väl differentierade vardagsregioner. Detta föreslås ske via en fortsatt regionförstoring och ett brobyggande mellan orter med olika näringslivsprofil, utbud och historia. Målet är alltså att stärka regionerna genom orter i samverkan.

Visionen innebär att över hela landet öka antalet orter som kan fungera i ett dagspendlingssamspel. Detta skulle i vissa lägen kunna åstadkommas med ett regionalt snabbtågssystem som innebär att pendlingsavstånd på 10-12 mil kan klaras med en timmes tågresor. Denna planering av transportsystemet måste koordineras med planeringen av viktiga regionala målpunkter i stadskärnorna. Härigenom skapas gynnsamma förutsättningar för utveckling av de stadskärnor som berörs. Visionen kräver en planering på nationell och regional nivå med kartläggning av vilka orter som bör ges förutsättningar att utvecklas som tillväxtmotorer för regional samverkan och centrum för regionala nätverk i de olika regionerna. Den kräver också fasta överenskommelser mellan stat, region och kommun. I Boverkets utredning hänvisas till att i vissa länder upprättas särskilda kontrakt för att kodifiera överenskommelser mellan stat och kommun.

De fysiska långa avstånden i landsbygderna är ett av de största hindren för en utveckling av livskraftiga orter utanför tillväxtstäderna. SBF föreslår därför att Boverket ges i uppdrag att uppdatera rapporten "Sverige 2009" med analys av möjligheterna att utveckla städer och

orter som tillväxtmotorer för sina regioner och som centrum för orter i nätverk parallellt med en utveckling av transportsystemet. Detta skulle innebära flera attraktiva livsmiljöer över hela landet och minskat tryck på stadskärnorna i dagens tillväxtstäder och därmed också större möjligheter att värna om egenart och kulturarv i städer, orter och landsbygder.

Sedan länge för Sveriges landsbygder en ojämn kamp gentemot staden om attraktivitet och livskvalitet. Den spänning som uppstått mellan stad och landsbygderna behöver brytas. En fråga som därför behöver ställas är hur genomförandet av en planering av orter i samverkan och utredningens förslag skulle kunna ske. Utmaningen är stor eftersom omställningen berör många sakområden. Det krävs ett stort engagemang från stat/region/kommun för att åstadkomma framförallt en fungerande infrastruktur - såväl digitalt som fysiskt - och en genomtänkt basnivå för offentlig service.

Men det krävs inte bara insatser från samhället. Precis som i alla andra sammanhang av förändringar måste det ställas höga krav på samverkan på alla nivåer. Men viljan att samverka kommer alltid inifrån individen själv. Det gäller därför att tillvarata, stimulera och ge stöd åt de människor som vill engagera sig i en förändring. Här har den lokala politiken en viktig uppgift att få dessa drivande individer att verka och vara föregångare och locka med sig andra i förändringarna. Avgörande för en lyckad utveckling är att de gemensamma insatserna leder till att lyfta fram, förstärka och utveckla kvalitén i landsbygdernas olika miljöer för få människor att vilja bo kvar och leva i sina miljöer och också att locka till sig inflyttare.

Att genom en samlad politik för landsbygderna se till att det finns förutsättningar för att öka livskraften i landsbygderna och utveckla det ömsesidiga beroendet mellan stad och landsbygder är utmärkt. Men för att nå framgång är det nödvändigt att förändringen sker genom en aktiv dialog mellan alla parter där inte minst lokal kunskap och lokala initiativ tas tillvara. Denna aspekt bör utvecklas i rapporten.

SBF föreslår att rapporten tar upp och beskriver metoder för hur alla berörda parter kan samverka och hur medborgarna kan delta i förändringsprocessen och få stöd och stimulans till samverkan.

Avslutande kommentar

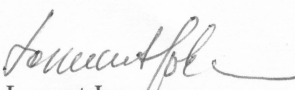
En planering för orter i samverkan för att utveckla livskraftiga regioner över hela landet bör innebära att det ömsesidiga beroendet och samverkan mellan stad och landsbygder återupprättas. Starka centralorter och levande mindre orter utvecklade utifrån sina respektive egenarter skulle innebära att attraktiva livsmiljöer kan utvecklas i hela landet - livsmiljöer av hög kvalitet som katalysatorer för fortsatt utveckling i stället för det ensidiga tryck på många stadskärnor som råder idag.

För Svenska byggnadsvårdsföreningen

Vicki Wenander
Ordförande

Kristina Berglund
Vice ordförande

Lennart Jonsson
Länsombud i Jönköpings län

Svenska byggnadsvårdsföreningen grundades 1975 och är en oberoende icke vinstdrivande, ideell förening med cirka 6000 medlemmar. Föreningen är en miljöorganisation vars huvudsakliga ändamål är att sprida och förmedla kunskap om byggnadsvård och sunt byggande, att slå vakt om vårt byggda och gröna kulturarv och nyttja detta som en resurs i stadsutvecklingen samt att främja en god stadsmiljö och god kvalitet i övrigt i nutida stadsplanering.